

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кафедра _____ психології _____

На правах рукопису

ВОЛОШИН ЯРОСЛАВ ІГОРОВИЧ
ВПЛИВ АГРЕСИВНОСТІ НА СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ В
КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.

Спеціальність 053 Психологія
(код) (назва спеціальності)

Освітня програма Психологія
(назва)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Науковий керівник:
**Пріснякова Людмила
Макарівна,**
кандидат психологічних наук,
доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол засідання кафедри

№ 11 від 5.06.2023

Завідувач кафедри

(підпис)

Людмила ПРИСНЯКОВА

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Дніпро, 2023

Вищий навчальний приватний заклад

«Дніпровський гуманітарний університет»

Кафедра психології
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки психологія 053

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології
Людмила ПРИСНЯКОВА
«20» червня 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВИТИ
Волошин Ярослав Ігорович

1. Тема роботи: «ВПЛИВ АГРЕСИВНОСТІ НА СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ».
Науковий керівник роботи: Пріснякова Людмила Макарівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри.

Затверджені наказом вищого навчального закладу від «25» жовтня 2022 року № 4

2. Строк подання студентом роботи: 19.06.2023
3. Вихідні дані до роботи: література з проблеми досліджень, методи психологічних досліджень, математико – статистичні методи.
4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити): вступ, 2-3 розділи, список використаних літературних джерел.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначення обов'язкових схем, діаграм та ін.): ілюстрована 14 таблицями та 7 рисунками; за результатами досліджень.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Вступ. Опрацювання та реферування літератури з теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження. Формулювання мети, завдання досліджень.	Грудень 2022р.	виконано
2.	I Розділ. Визначення, види. Висвітлення	Лютий 2023р.	виконано

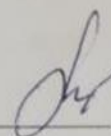
	аналізуємої проблеми в дослідженнях вітчизняних та закордонних дослідників.		
3.	II Розділ Емпіричне дослідження. Математична обробка результатів психодіагностики. Виявлення тенденцій та закономірностей	Квітень 2023 р	виконано
4.	Робота в цілому Висновки. Практичні рекомендації . Оформлення. Подання остаточного варіанта на кафедру для перевірки на академічну доброчесність	Травень 2023р.	виконано

Здобувач вищої освіти

Ярослав ВОЛОШИН

Керівник роботи, канд. псих. наук, доцент кафедри психології

Людмила

ПРИСНЯКОВА

АНОТАЦІЯ

Волошин Я.І. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості / Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 053 «Психологія» (освітньо-професійна програма «Психологія»). ВВПЗ ДГУ, Дніпро, 2023.

Зміст анотації

Актуальність теми дослідження. Проблема взаємовідносин протягом тривалого часу притягує увагу багатьох вчених.. Вчені розглядали відношення «людини до людини», як особливий предмет, що має бути широко досліджений.

У соціальній психології міжособистісні конфлікти вивчали Порфімович О.Л., Андрєєва Г.М., Обозов Н.Н., Грішина Н.В., Агеєв В.С., Басса А., Андерсен К., Адлера А., Бандури А., Лозовцева В.Н., Фельдштейн Д.І., Воробйова Л.І., Рibaкова М.М., Драгунова Т.В., Афонькова В.М.. Також тема міжособистісних відносин розглядається в роботах Абрамової Г.С., Амрекулова Н.А. , Бодальова А.А. , Коломинського Я.Л. , Столяренко Л.Д. , Рогова Є.І. , Дж. Морено та ін..

Об'єктом дослідження є агресивність в формуванні конфліктної поведінки.

Предмет дослідження – вплив агресивності на стратегії поведінки в конфліктній ситуації у підлітковому віці.

Гіпотеза: припускаємо, що агресивність підлітків впливає на стратегію їх поведінки у конфлікті.

Наукова гіпотеза: припускаємо, що невірноважений емоційний стан школяра може формувати як відповідний його психотип, так і особливості стратегії поведінки в конфліктній ситуації.

Практичне значення роботи складається з визначення необхідності психодіагностичного дослідження мікроклімату в шкільному класі для запобігання агресивної та конфліктної поведінки у вирішенні міжособових

конфліктів для формування груп спрямованих на психологічний вплив з її профілактики.

ABSTRACT

Ya.I. Voloshyn Emotional intelligence as a factor of socio-psychological adaptation of the personality / Qualification work for obtaining a bachelor's degree in specialty 053 "Psychology" (educational and professional program "Psychology"). VNPZ DSU, Dnipro, 2023.

Abstract content

Relevance of the research topic. The problem of mutual relations has attracted the attention of many scientists for a long time. Scientists have considered the relationship of "man to man" as a special subject that should be extensively researched.

In social psychology, interpersonal conflicts were studied by Porfimovich O.L., Andreeva H.M., Obozov N.N., Grishina N.V., Ageev V.S., Bassa A., Andersen K., Adlera A., Banduri A. , Lozovtseva V.N., Feldshtein D.I., Vorobyova L.I., Rybakova M.M., Dragunova T.V., Afonkova V.M. Amrekulova N.A. , Bodalova A.A., Kolomyynskiy Y.L. , Stolyarenko L.D. , Rohova E.I. , J. Moreno and others.

The object of the study is aggressiveness in the formation of conflict behavior.

The subject of the study is the influence of aggressiveness on behavioral strategies in a conflict situation in adolescence.

Hypothesis: we assume that the aggressiveness of teenagers affects the strategy of their behavior in conflict.

Scientific hypothesis: we assume that the unbalanced emotional state of the schoolboy can form both his corresponding psychotype and the features of the strategy of behavior in a conflict situation.

The practical significance of the work consists in determining the need for psychodiagnostic research of the microclimate in the school classroom to prevent aggressive and conflict behavior in resolving interpersonal conflicts for the formation of groups aimed at psychological influence on its prevention.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ АГРЕСИВНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ	
1.1. Теоретичне дослідження формування та розвитку агресивної поведінки у конфліктних ситуаціях	14
1.2. Особливості прояву агресивності в підлітковому віці.....	25
1.3. Дослідження проблеми вибору стратегій конфліктної поведінки у школярів юнацького віку.....	36
1.4. Причини конфліктів у шкільному середовищі. Аналіз вибору стратегій поведінки у конфлікті учнями старших класів. Особливості вирішення конфліктів	41
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ.....	55
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИБОРУ ПІДЛІТКАМИ СТРАТЕГІЙ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД РІВНЯ ЇЇ АГРЕСИВНОСТІ	
2.1. Організація емпіричного дослідження та обґрунтування методик.....	57
2.2. Аналіз та інтерпретація даних, отриманих за результатами проведених психодіагностичних досліджень.....	62
2.2.1. Методика Самооцінки емоційних станів.....	62
2.2.2. Тест оцінка агресивності у відносинах А. Ассінгера	64
2.2.3. Діагностика ворожості (за шкалою Кука - Зволікати)	65
2.2.4. Методика діагностики самооцінки рівня тривожності (опитувальник Ч.Д. Спілбергера, Ю.Л. Ханіна).....	67
2.2.5. Діагностика рівня конфліктності особистості.....	69
2.2.6. Тест Самооцінки конфліктності	70
2.2.7. Оцінка стратегій поведінки в конфлікті за методикою Дж. Г. Скотта	71
2.2.8. Опитувальник шкільного клімату	73
2.2.9. Вивчення впливу деяких психологічних показників на стратегії поведінки у конфлікті... ..	74

2.3. Підбір психокорекційних методик, спрямованих на попередження агресивної поведінки в конфлікті у юнаків	75
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	98
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	101
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	105
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	107
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проблема взаємовідносин протягом тривалого часу притягує увагу багатьох вчених.. Вчені розглядали відношення «людини до людини», як особливий предмет, що має бути широко досліджений.

У соціальній психології міжособистісні конфлікти вивчали Порфімович О.Л., Андрєєва Г.М., Обозов Н.Н., Грішина Н.В., Агеєв В.С, Басса А., Андерсен К., Адлера А., Бандури А., Лозовцева В.Н., Фельдштейн Д.І., Воробйова Л.І., Рібакова М.М., Драгунова Т.В., Афонькова В.М.. Також тема міжособистісних відносин розглядається в роботах Абрамової Г.С., Амрекулова Н.А. , Бодальова А.А. , Коломинського Я.Л. , Столяренко Л.Д. , Рогова Є.І. , Дж. Морено та ін..

Якщо проаналізувати стиль спілкування окремих людей в конфліктних ситуаціях, можна визначити типовість цієї поведінки. Для одного характерним є гасло: «Найкращий захист - напад» (властивий «практикам»). Для іншого - «Поганий мир краще доброї сварки» (найчастіше проявляється в поведінці «співрозмовників»). Для третього - «Нехай думає, що він переміг» (відрізняє «мислителів»).

Так, А.Ф. Лазурський розробив концепцію психічної складової відносин. Він розумів її, як цілісну систему індивідуальних, вибіркових, усвідомлених зв'язків особистості з різноманітними сторонами дійсності - системи, котра складається у кожної людини, і виражає не тільки її особистісний досвід, але й визначає її поведінку.

Якщо ж звернутися до дослідження міжособистісних відносин в зарубіжній психології, серед представників якої можна відзначити Хустона, Левингера, Лірі, Аргайла та інших. Найчастіше виділяють два фактори: домінування - підпорядкування й товарицькість - агресивність. Саме ці фактори визначають загальне уявлення про людину в процесі міжособистісних відносин.

На сучасному етапі, розвитку психологічної науки більшість вчених розглядає емоційну складову міжособистісних відносин в юнацькому віці, підтвердженням цього виступають статті О.П. Саннікової. «Співвідношення стійких індивідуально-типологічних особливостей емоційності й товариськості», Кондратьєвої С.В. «Міжособистісне розуміння й його роль в спілкуванні» та інші.

У процесі міжособистісного спілкування між підлітками можуть виникати конфлікти. Конфлікти між ними в межах школи, класу найчастіше засновані на емоціях і особистій неприязні. Конфлікт загострюється і охоплює все більше людей. Міжособові конфлікти негативно позначаються на всіх процесах життєдіяльності школи. Конфлікти між учнями негативно впливають як на тих, що конфліктують, так і на весь клас.

Конфлікт – найбільш гострий спосіб вирішення суперечностей, які виникають в процесі взаємодії. Він полягає в протидії суб`єктів конфлікту й зазвичай супроводжується негативними емоціями, зокрема агресивністю. Агресивну поведінку не можна оцінювати як негативну. Виникаючи в критичній ситуації, вона виконує захисну функцію, іноді функцію вирішення сформованого конфлікту. Найчастіше агресивна поведінка спостерігається у дітей при кризі вікових періодів. Це свідчить про те, що жити дитині стає складніше: будь-яку важку ситуацію в момент вікової кризи підліток переживає важче. Отже, можна чекати вікову кількість агресивних елементів в поведінці. Це стосується як нормальної дитини, так і дитини з емоційними порушеннями.

У соціально-педагогічній та психологічній літературі проблема агресивності підлітків розглядається в дослідженнях К. Андерсена, А. Адлера, А. Бандури, А. Басса, С. Бевана, Р. Берона, Р. Бердена, Л. Берковітца, Ж. Вілсона, Дж. Доларда, К. Конкейнен, М. Коба, К. Лоренца, К. Левіна, Т. Ліпскомба, Г. Мюррея, Є. Маккобі, Д. Річардсона, П.В. Сімонова, Л.М. Семенюк, Р. Сірса, С. Тейлора, І.А. Фурманова, З. Фрейда, Е. Фрома, Х. Хекхаузена та інших.

Багато дослідників підкреслюють важливість підліткового віку для формування здатності встановлювати міжособові стосунки. У дослідженнях встановлено, що агресія, яка найбільш притаманна підліткам, яка саме в цьому віці є формою самовираження, не дає можливості розвиватися адекватним стосункам з батьками, вчителями, однолітками. Разом з тим у психологічній літературі досі немає достатніх даних про фактори, які пов'язують агресивність з розвитком соціальних стосунків, з її впливом на розвиток комунікативних здібностей підлітків та структуру їхньої особистості, застосування в конфлікті неадекватних стратегій.

Об'єктом дослідження є агресивність в формуванні конфліктної поведінки.

Предмет дослідження – вплив агресивності на стратегії поведінки в конфліктній ситуації у підлітковому віці.

Гіпотеза: припускаємо, що агресивність підлітків впливає на стратегію їх поведінки у конфлікті.

Наукова гіпотеза: припускаємо, що неврівноважений емоційний стан школяра може формувати як відповідний його психотип, так і особливості стратегії поведінки в конфліктній ситуації.

Мета роботи: дослідити вплив агресивності підлітків на стратегію їх поведінки в конфліктних ситуаціях.

На основі предмета, об'єкта та гіпотези ми можемо поставити такі завдання дослідження як:

1. Проаналізувати теоретичні дослідження формування та розвитку агресивної поведінки у конфліктних ситуаціях.
2. Вивчити особливості прояву агресивності в підлітковому віці.
3. Проаналізувати дослідження проблеми вибору стратегій конфліктної поведінки у школярів юнацького віку.
4. Розглянути причини конфліктів у школі, аналіз вибору стратегій поведінки у конфлікті учнями старших класів, особливості вирішення конфліктів в залежності від рівня їх агресивності.

5. Підібрати психокорекційні методики, спрямовані на попередження агресивної поведінки в конфлікті у юнаків.

Методи дослідження: для розв'язання поставлених завдань, застосовувались такі теоретичні і емпіричні методи, як: у теоретичній частині - аналіз і узагальнення даних наукових джерел стосовно психології особистості, вікової психології, психології конфлікту; у емпіричному дослідженні – анкетування, спостереження, психодіагностичне тестування. Підібрані наступні методики психодіагностичного дослідження:

- методика «Самооцінки емоційних станів» (А.Уесман і Д.Рікс);
- тест оцінка агресивності у відносинах А. Ассінгера;
- діагностика ворожості (за шкалою Кука - Зволікати);
- «методика діагностики самооцінки рівня тривожності» (опитувальник Ч.Д. Спілбергера, Ю.Л. Ханіна);
- діагностика рівня конфліктності особистості;
- тест "Самооцінки конфліктності.";
- "оцінка стратегій поведінки в конфлікті" за методикою Дж. Г. Скотта.
- опитувальник шкільного клімату (с.о. Петрового, Є.М. Щєбланова).

Також використовувались методи математико-статистичної обробки результатів дослідження.

Теоретичне значення роботи полягає у визначенні ролі емоційних станів юнаків, в першу чергу агресивності, ворожості, тривожності в формуванні стратегій їх поведінки у конфлікті. Наукова новизна визначається особливостями емоційного стану підлітків в формуванні відповідного психотипу та стратегії його поведінки у конфлікті.

Практичне значення роботи складається з визначення необхідності психодіагностичного дослідження мікроклімату в шкільному класі для запобігання агресивної та конфліктної поведінки у вирішенні міжособових

конфліктів для формування груп спрямованих на психологічний вплив з її профілактики.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків, вміщує в себе 7 рисунків, 16 таблиць, список використаної літератури складається з 83 джерел.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

В результаті проведеного аналізу наукової літератури та емпіричного дослудження, нами був отриманий ґрунтовий та багатоплановий матеріал, який дозволив зробити наступні висновки.

1. В психоаналітичній традиції (О. Кернберг, Р. Мей, С. Розенцвейг, А. Стор, З. Фрейд) агресія розглядається широко як прагнення до незалежності, енергійне відстоювання власної думки, загальна родова наполегливість у відповідних життєвих ситуаціях, наступ, рух уперед або проти чогось з метою підтримати виживання. Таким чином, в даний час більшістю дослідників приймається наступне визначення: агресія - це будь-яка форма поведінки, націленої на образу чи заподіяння шкоди іншій живій істоті, яка не бажає подібного поводження.

2. Підлітковий вік є перехідним головним чином в біологічному сенсі, оскільки це вік статевого дозрівання, паралельно якому досягають зрілості й інші біологічні системи організму. Найважливіше психологічне новоутворення віку - почуття дорослості являє собою новий рівень домагань, що передбачає майбутнє становище, якого підліток фактично ще не досяг. Звідси - типові вікові конфлікти та їх переломлення в самосвідомості підлітка. Генезис агресивної поведінки школярів пов'язаний з дефектами соціалізації особистості. Так, виявлений позитивний зв'язок між кількістю агресивних дій у дошкільників і частотою їх покарання, вживаного батьками (Р.Сирс).

3. Традиційні стратегії поведінки, які вибирають учасники конфлікту, розрізняються залежно від їх орієнтації — на досягнення своїх власних цілей або цілей партнера. Схема Томаса — Клімена ілюструє ці стратегії. На початку осі знаходиться нульова точка — ухилення. Вертикальна вісь відображає прагнення задовольнити свій інтерес, не беручи до уваги інтереси партнера — це стратегія суперництва. Горизонтальна вісь, спрямована в бік наростання поступливості. Ще одна стратегія поведінки у конфліктній ситуації

позначається точками, які мають одночасно високі значення координат X і Y. Це стратегія співробітництва.

Конфлікти в старшому шкільному віці характерні для всіх навчальних закладів (ПТУ, школа, ліцей, гімназія) та соціальної приналежності його членів. У середніх класах часто конфліктують група хлопчиків і група дівчаток. Існує досить багато методів врегулювання конфліктів. Їх можна виділити у кілька груп, кожна з яких має власну сферу застосування: внутрішньоособистісні, тобто методи які пливають на окрему особистість, структурні, тобто методи з ліквідації організаційних конфліктів, міжособистісні методи чи стилі поведінки у конфліктній ситуації, переговори.

4. В результаті проведеного емпіричного дослідження нами були отримані наступні результати:

- 50% дівчат оцінюють свій емоційний стан як високий. Це свідчить про те, що дівчатам притаманна мінливість емоційного стану. У хлопців емоційний стан дорівнює 58,3% від загальної кількості учасників. Такі дані свідчать про те, що переважна кількість хлопців оцінюють свій емоційний стан як високий.

- Дівчата помірно агресивні, але цілком успішно йдуть по життю, оскільки в них досить здорового честолюбства і самовпевненості. Хлопці помірно агресивні, але цілком успішно йдуть по життю, оскільки в них досить здорового честолюбства і самовпевненості. Цинічно налаштовані 2,3% дівчат, 11,4% поводять себе ворожо. Щодо чоловічої вибірки 8,3% хлопців налаштовані ворожо.

- Ситуативна тривожність присутня у 15,9% дівчат. Особистісна тривожність присутня у 40,9% дівчат. Високий рівень ситуативної тривожності присутній у 13,8% хлопців. Особистісна тривожність присутня у 16,6% хлопців.

- Вимірявши рівень конфліктності підлітків ми отримали такі результати: високий рівень конфліктності зустрічається у 15,9% дівчат. Високий рівень конфліктності у хлопців зустрічається у 16,6%. Дана вибірка оцінює свій рівень конфліктності наступним чином: 13,6% дівчат оцінюють

свою конфліктність як високу. Та 13,9% хлопців вважають що їх конфліктність на високому рівні. Також 2,8% хлопців схильні до уникнення конфліктів.

➤ Дівчата частіше за все у конфлікті використовують співпрацю. Володіють найкраще за все наполегливістю. Приносить результат наполегливість. Почуваються при використанні найкраще при наполегливості. Хлопці частіше за все у конфлікті використовують наполегливість. Володіють краще за все співпрацею. Приносить результат співпраця. Почуваються комфортніше за все при використанні компромісу.

➤ Зробивши дослідження шкільного клімату отримали наступні висновки: дівчата вважають, що інколи відбувається співпраця із вчителями, про це нам каже середнє значення за вибіркою; досить часто відбувається співпраця із однокласниками, про це свідчать вище середнього бали за вибіркою; присутнє суперництво із однокласниками, про це нам каже значення вище середнього за вибіркою; інтерес однокласників до навчання високий, про це нам каже високі показники за вибіркою; спрямованість на успішність середня, про це нам каже середнє значення за вибіркою; порушення дисципліни на низькому рівні, про це свідчать отримані низькі бали за вибіркою. Хлопці вважають, що співпраця із вчителями відбувається не дуже часто, про це свідчать нижче середнього бали за вибіркою; не дуже часто відбувається співпраця із однокласниками, про це свідчать нижче середнього бали за вибіркою; присутнє суперництво із однокласниками, про це нам каже значення вище середнього за вибіркою; інтерес однокласників до навчання середній, про це нам каже середні показники за вибіркою; спрямованість на успішність середня, про це нам каже середнє значення за вибіркою; порушення дисципліни на нижче середньому рівні, про це свідчать отримані бали за вибіркою.

5. Результати кореляційного аналізу даних показують, що між рівнем агресивності та вибором стратегій поведінки в конфлікті виявлений значний сильний прямий зв'язок, який означає, що чим вище показники агресивності, тим більше він впливає на вибір стратегій поведінки в конфлікті. Таким чином,

ми можемо констатувати про підтвердження нашої гіпотези про існування впливу агресивності на вибір стратегії поведінки в конфлікті.

6. На основі отриманих результатів за вісьмома методиками нами були підібрані психокорекційні вправи, спрямовані на попередження агресивної поведінки в конфлікті у юнаків. Метою тренінгу є пошук альтернативних (соціально прийнятних) способів задоволення власних потреб і взаємодії з навколишніми. Програма підібраних вправ розрахована на 5 занять, яка може реалізуватися практичним психологом або класним керівником за рахунок годин спілкування.